

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д-р Магдалена Костова-Панайотова,

член на научно жури в конкурс за присъждане на образователната и научна степен доктор по научна специалност 2.1 Филология, Литература на народите на Литература на народите на Европа, Америка, Африка, Азия и Австралия

за дисертацията „Фентъзи прозата на Дж. Р. Р. Толкин, К. С. Луис и У. К. Ле Гуин. Мит, хроника, светоизграждане“

на Гургана Цанкова Златкова

Гургана Златкова е завършила бакалавърска степен в Пловдивския университет, филиал Смолян по специалност Български език и английски език. След това е зачислена като докторант по Западноевропейска литература към катедрата по Теория на литературата на Софийския университет „св. Кл. Охридски“. През учебната 2013/14 учебна година е водела упражнения по Антична и Западноевропейска литература на студенти от специалност *Славянска филология*.

В конкурса за присъждане на образователната и научната степен „доктор“ по научна специалност 2.1 Филология, Литература на народите на Литература на народите на Европа, Америка, Африка, Азия и Австралия кандидатката участва с шест статии в научни сборници и български електронни издания и дисертационен труд на тема „Фентъзи прозата на Дж. Р. Р. Толкин, К. С. Луис и У. К. Ле Гуин. Мит, хроника, светоизграждане“ с общ обем 324 стр. и библиография от 24 художествени текста, 112 критически заглавия и 4 „разговора“ в раздел *Други*.

Структурата на дисертационния труд се състои от увод, четири глави, заключение, библиография и приложение (Структура на световите в поредицата на Толкин, "Хрониките на Нарния" на К. С. Луис и "Землемория" на У. К. Ле Гуин).

Уводната част се насочва към актуалността на темата на дисертацията във връзка с факта, че поставените в изследваните произведения проблеми вълнуват разнородна аудитория от цял свят, бих казала спокойно - и от няколко поколения. Авторката обосновава защо Толкин, Луис и Ле Гуин са сред репрезентативните почерци на фентъзи прозата (стр. 3), определя се предметът на изследването и основният подход (интердисциплинарен, съчетан със сравнително-исторически метод, с. 4), изведена е основна теза, която ще бъде защитавана: че високият фентъзи жанр е хибрид между фентъзи и научна фантастика. Това, което веднага прави впечатление е, дисертацията не следва утвърдената структура в уводната част, макар да има посочен предмет и подход, да се изведат цели, задачи на работата и да се разгледа по-задълбочено състоянието на изследванията до момента.

Първа глава поставя във фокуса на вниманието понятието *Висок фентъзи жанр, фантастика, фентъзи* и се опитва да дефинира що е висок фентъзи жанр на фона на ниския фентъзи жанр, въз основа на речникови статии и други източници. Тръгвайки от конкретни дефиниции, авторката се опитва да потърси същината на високия фентъзи жанр във връзка с вълшебните приказки и историите за феи, елфи и леприкони. (Между другото *fare story* не е вълшебна приказка, а честни, истински истории, терминът за вълшебна приказка е *faïry tale*). Според нас при Толкин всичко е в стил хроника.) Книгите на Толкин авторката определя като филологически експеримент. За Хрониките на Нарния се твърди, че започват като научна фантастика и се развиват в полето на приказната фантастика. (Тук би могло да се спори поне до частта „Плаване на разсъмване“). В края на увода авторката заключава, че високият фентъзи жанр е хибриден жанр между фентъзи и научна фантастика, самостоятелен жанр, който може да се разглежда отделно. Опирайки се на книгата на проф. Миглена Николчина „Човекът-утопия“, дисертантката приема, че високият фентъзи жанр е свързан с научността, а светът на Толкин е превърнат „в поле за битки между научната фантастика и фантастичната приказка“ (с. 21).

Обединението между творбите на Толкин и У. К. Ле Гуин и К.С. Луис дисертантката вижда във философията за естествения ход на нещата – „За някои дао – път, а за други е природна хармония – истинско знание, усет за заобикаляща среда“. С. 24

Първа глава разглежда и отношенията мит и хроника, както и начина, по които се изгражда светът им в светлината на спецификата на високия фентъзи жанр. Главата завършва с полагането на творбите от високия фентъзи жанр на фона на литературната традиция – в пряка и не пряка връзка с творбите на Толкин, Ле Гуин и Луис.

Във втора глава авторката е разгледала първо връзката между мит и хроника като основополагащи за подреждането на историите във всяка поредица, след това очевидно е имала идея да се фокусира върху мотивите от скандинавски митове в поредиците на тримата автори, но е засегнала това в рамките на половин страница, после се насочва към мотива за градината и дървото на живота, мотиви от шаманизма и имената на създания от скандинавския епос. Следват мотиви от келтски, шотландски, английски и др. митове, мотиви от културата и митовете на други народи, като народите в Древна Гърция и Рим, Персия, както и мотиви от митологията на азиатските народи. Финалът на главата обобщава идеята, че сплавта от алузии, „нови митове и сегменти от стари“ създават възможност творбите на тримата автори „да се разглеждат като многопластови митологии.“ (стр.122).

Глава трета – *Светоизграждане и структура на световите в поредиците на тримата автори* има амбицията да бъде централна. Тук авторката се съсредоточава върху множество характеристики на световите от структурна гледна точка. Проследяват се развитието на светоизграждането и структурата на световите в поредиците на тримата автори, по отношение на митовете, изкуството, различните хипотези. В поредиците на тримата автори, според дисертантката, читателите са провокирани да мислят творчески и изследователски.

Глава четвърта се фокусира върху синкретизма на високия фентъзи жанр, който насочва вниманието към разглеждане на творбите на тримата автори като експерименти между художествената фикция и научността. Според Златкова колебанието между художественост и научност в полето на литературата и другите науки във високия фентъзи жанр може да се открие на различни нива – от елементите на световите, тяхната структура, до елементите и структурата на произведенията, в които са те са вписани.

Заклучението извежда тези основни тези:

1) Високият фентъзи жанр е хибриден жанр между фентъзи и научна фантастика;

2) Митът и хрониката имат ключови роли при изграждането на фабулите, оформянето на сюжетите и конструирането на световете; 3)

В основата на историите в своите поредици от високия фентъзи жанр тримата автори са вплели мотиви или сегменти (по отношение на светоизграждането) от митовете на народите по света, световната история, хуманитарните и природните науки, теми и проблеми от настоящето, много от които имат отношение към бъдещето;

4) Произведенията са едновременно научен и художествен експеримент, като се има предвид, че Толкин, Луис и Ле Гуин са университетски преподаватели и са вплели много въпроси и проблеми от различни области на науката и живота. Авторите експериментират с различни художествени и научни жанрове. Колебанието между мит и хроника, между митологичното, литературното и историческото е колебание между художествена условност, научност и реалност. Всичко това е залегнало в основата на сюжетите и на световете в поредиците, които са обект на настоящото изследване (стр. 255-256).

В текста на дисертацията следва библиографска част и приложения.

Като цяло изследването показва многообразните познания на авторката в областта на фентъзи прозата, интересни хрумвания, филологическите ѝ амбиции да захожда към историята на езика и историята на литературата. В работата е вложен труд и сърце и това е видно за читателя ѝ.

Проблемът е, че вероятно, защото една част от текста е бил отрязан, или пък има други причини, но той страда от хаотичност и повторителност, от недоизказаност и разпиляност. Авторката се опитва да говори за много неща от Платон до женското писане, но няма дисциплинираност на изказа. В текста има и правописни, и печатни грешки, Мирча Елиаде е наречен „М. Илиаде“, кулата Исенгард е определена като град (стр. 17), на стр. 193 се цитира Ауербах, но в библиографията няма подобен източник и т.н.

Самата библиография като цяло създава впечатлението за нещо недоправено и неподредено, липсват основни характеристики на позоваването. Една от цитираните книги присъства просто така: Аристотел „За поетическото изкуство“. Няма издание, години, издател, място на издаване и пр. Да не говорим за позоваването на интернет източниците. Още по-странно присъствие имат библиографските единици в графата: други, където се намира например следният източник „Разговор за шаманизма с финландския музикант и певец и изследовател на фолклорната музика: Еро Туркка на 01.01. 2015 на взаимно надпяване „Клуб шапките““ и т.н.

Всичко това създава усещането за есеизъм, а не за строго научен подход на изследването.

Приложенията са ценни за опознаване структурата на световите в поредиците на тримата разглеждани автори.

Като цяло представената дисертация се фокусира върху една актуална, гранична и недокрай разработена проблематика, основните тези са успешно изведени. Подобно изследване би могло да бъде отправна точка за по-нататъшни изследвания върху начина, по който високия фентъзи съчетава жанр научния и художествения експеримент в литературните творби от началото на XXI век. Въпреки това обаче прави впечатление обаче хаотичността и недоизпипаността на работата, която не успява докрай да заяви себе си като задълбочено и систематично изпълнено научно изследване.

От моя гледна точка обаче, трудът като цяло страда най-вече от многократното „започване отначало“. Това е наглед само структурен, но на практика и съдържателен проблем. Авторефератът на дисертацията отразява съдържанието ѝ.

Заклучение

Изказаните по-горе съображения, взети в тяхната съвкупност, ми дават основание да оценя рецензирания труд като самостоятелно изследване с някои достойнства.

Според Чл. 71. (1) от “Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в СУ „Св. Климент Охридски” “Рецензиите и становищата завършват с положителна или

отрицателна оценка”. В този смисъл подчертавам, че авторката е представила научно изследване, което е значимо и говори за достатъчен научен потенциал. Предлагам на научното жури да присъди научната степен „доктор” на Гургана Цанкова Златкова.

Член на журито:

Проф.. д-р Магдалена Костова-Панайотова

30 септември 2019 г.

София